

การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทาง
พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองพระชนกจักรี
อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี*

THE DEVELOPMENT OF TOURISM MANAGEMENT PROCESS BY THE
COMMUNITY IN ACCORDANCE WITH BUDDHISM AND CULTURE OF
PHRACHANOK CHAKRI URBAN COMMUNITY MUEANG DISTRICT
UTHAI THANI PROVINCE

ประคอง มาโต

Prakong Mato

พระครูอุปกิจปริยัติโสภณ

Phrakhu Upakitpariyattisophon

พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส

Phrasamu Phuttiwong Phutiwungso

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Uthai Thani College, Thailand

E-mail: prakong_99@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการ บูรณาการกระบวนการจัดการ และพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการตามแนวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สังเกต ประชุมกลุ่มย่อย โดยเลือกชุมชนจากลักษณะความโดดเด่นของเขตพื้นที่จำนวน 4 ชุมชน ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 29 คนด้วยวิธีเจาะจง ผลการวิจัยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี 1) การให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน 2) การมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมของชุมชนทุกหน่วยงานองค์กร 3) กระบวนการจัดการวางแผนจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล 4) กระบวนการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกันจากทุกภาคส่วน การบูรณาการกระบวนการจัดการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญตักบาตร เทโว ตักบาตรทางน้ำ จัดโต๊ะหมู่บูชา แพโบสถ์น้ำ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จำลองเสด็จประพาสต้น ถนนสายวัฒนธรรม โรงฝิ่น การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

* Received 6 May 2020; Revised 14 July 2020; Accepted 18 July 2020

แบบบูรณาการ 1) การวางแผนกำหนดนโยบายของชุมชน เช่นการจัดการร่วมกันในพื้นที่เป็นต้น 2) สนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทุกภาคส่วนส่งเสริมสนับสนุนเช่น การท่องเที่ยววัฒนธรรม เป็นต้น ลงสู่ชุมชนที่มีจุดแข็งจุดเด่นของแต่ละชุมชน 3) พัฒนาผู้นำและคนในชุมชน มีการพัฒนาผู้นำด้านการบริหารจัดการ ฯลฯ และคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผนและการพัฒนาชุมชน 4) สร้างเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจร่วมกันทุกหน่วยงานเพื่อเป็นการสร้างการพัฒนาตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, แนวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม, เมืองพระชนกจักรี

Abstract

The purpose of this research paper. To study management processes Integrate management processes And develop an integrated tourism management process by communities in accordance with the Buddhism and culture of Phrachanok Chakri Urban Community, Muang District, Uthai Thani Province. Qualitative research by using interviews, surveys, observations, small group meetings. By selecting the community from the characteristics of the area of 4 communities, a total of 29 people with specific methods. The research results of Phrachanok Chakri City Tourism Management Process 1) Educating Historical Buildings with artistic and architectural values, culture and way of life of the community 2) Participation The activities of the community in every department, organization 3) Management process Planning, proportioning, accountability, oversight 4) The process of creating a network for joint operations from all sectors The integration of tourism management process in accordance with Buddhism and culture. Buddhism cultural traditions Worship Making merit to Devo Offering water to monks Organize ivory table, raft, water church, way of life of the community Unofficial model Cultural Street, The Opium, The Development of Integrated Community Tourism Management Process 1) Community Policy Planning Such as joint management in areas etc. 2) Support tourism promotion With all sectors promoting, such as Tourism, culture, etc. into the community with strengths and strengths of each community. 3) Develop leaders and people in the community. There are development of management leaders, etc., and people in the community to have knowledge in community planning and development. 4) Build a network. Build relationships Mutual

understanding All departments in order to create development according to the needs of the community.

Keywords: Development of Community Tourism Management Process, Buddhism and Culture Approach, Phrachanok Chakri City

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นกลไกสนับสนุนชุมชนในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดูแลรักษาสีงแวดล้อมหรือธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีส่วนร่วมกับการกำหนดแนวทาง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นผลดีต่อการนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งมวลด้วยวิถีทางที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณาภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางด้านชีวภาพและระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิต สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนายกระดับคุณภาพในการดำเนินในสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มีการบำรุงรักษา เพื่อจะได้มีทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน (พจนานวนศรี, 2546)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กล่าวไว้ว่า ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน วัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิตของชุมชน วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึง ความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นอันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญา ความรู้ที่หลากหลาย และการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติกระบวนการเหล่านี้ ได้ผ่านมามากหลายชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับ สังคมไทย จึงเป็นส่วนในการพัฒนาจัดการการท่องเที่ยวในเชิงชุมชนบูรณาการการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม ในรายประเด็นได้กล่าวถึงการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ สร้างแรงดึงดูดและสิ่งจูงใจให้ไทยเป็นจุดหมายปลายทางของ การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ โดยส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางการจัดประชุมและนิทรรศการนานาชาติของโลก เนื่องจากไทยมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจและการท่องเที่ยว (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) ทั้งยังมีความพร้อมด้านการบริการที่เป็นเอกลักษณ์ โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ ระบบขนส่ง ระบบดิจิทัลเพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งในการเดินทางเข้ามาเพื่อการประชุมและการสร้างความร่วมมือทางธุรกิจระหว่างกัน พร้อมทั้งส่งเสริมการขยาย พื้นที่จุดหมายปลายทางของการจัดประชุมและ

นิทรรศการ และการพักผ่อนระหว่างประชุมจากเมือง หลักรัฐเมืองอื่นที่มีศักยภาพของไทย รวมถึงสร้างพื้นที่หรือช่องทางการจัดแสดงผลงานรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดแสดงผลงานจริงและในรูปแบบเสมือนจริง รวมถึงการส่งเสริมให้การพักผ่อนระหว่างการ ประชุมเป็นการจูงใจและต่อยอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมที่เน้นรูปแบบ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นที่ไทยมีศักยภาพและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกัน ซึ่งรวมถึงการสร้างรูปแบบและจูงใจการเดินทางเข้ามาประกอบธุรกิจและการท่องเที่ยว ด้วยการอำนวยความสะดวกและมาตรการสนับสนุนต่าง ๆ พร้อมทั้งการสร้างความพร้อมของธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องเนื่องในห่วงโซ่ธุรกิจ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561)

ลักษณะเด่นของเมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี ที่ผ่านมามีได้ให้ผลกระทบต่องานวิจัยชีวิตของคนในชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมืองอุทัยธานี ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทั้งทางด้านบวกหรือด้านลบ ทั้งในด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ส่งผลดีและผลเสียต่อวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และต้องมีการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งการประสานงานกันระหว่าง ภาครัฐ และเอกชน (สิงห์ชัย ทุ่งทอง อดีตสมาชิกวุฒิสภา, 2561) รวมทั้งชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย

พื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมหลากหลายอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่คงไว้ซึ่งความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีความเก่าและมีคุณค่าทางประวัติและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีก (นายสุรยุทธ รุทธะกาญจน์ ผอ.กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี, 2561)

ดังนั้นประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามแนวพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนตามแนวการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแผนแม่บทโลก และยังเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี อีกทั้งยังเป็นการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน (พันเอกจเร ศรีสุข มัคคุเทศก์จิตอาสาแห่งวัดโบสถ์, 2561) นอกจากนี้ผลการวิจัยยังเป็นการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่ชุมชนในอนาคต

คณะผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมหลากหลายอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่คงไว้ซึ่งความยั่งยืนของชุมชน

ซึ่งมีความเก่าและมีคุณค่าทางประวัติและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อบูรณาการกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบบบูรณาการตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มซึ่งมีการดำเนินการต่อไปนี้

ประชากร แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 17 คน แบ่งเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ในพื้นที่, กลุ่มผู้นำชุมชน, กลุ่มร้านค้าธุรกิจ และกลุ่มนักท่องเที่ยว

กลุ่มที่ 2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 12 คน ได้แก่ ตัวแทนชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ตัวแทนภาครัฐ ตัวแทนร้านค้าธุรกิจ และตัวแทนนักท่องเที่ยว

เครื่องมือรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องบันทึกภาพ เป็นการใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพเพื่อถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานในการวิจัย เพราะขณะสัมภาษณ์อาจจะต้องใช้กล้องถ่ายรูปในการเก็บภาพเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย
2. แบบสังเกต เป็นแบบที่ใช้ในการสังเกตในขณะที่สัมภาษณ์ หรือเพื่อสังเกตการณ์ ตอบคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าตอบตรงประเด็นและตามข้อมูลจริงเท็จ เป็นการสังเกตกำหนดแนวทางโดยใช้สายตา
3. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามไว้เพื่อต้องการเก็บบันทึกข้อมูลในการวิจัย พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด และตรงประเด็นมากที่สุด
4. เครื่องบันทึกเสียง เป็นการบันทึกเสียงตอนสัมภาษณ์ เนื่องจากบางครั้งการจดบันทึกระหว่างสัมภาษณ์ไม่ทัน ก็ยังมีเครื่องบันทึกเสียงเป็นเครื่องสำรองข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สำรวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นการสำรวจตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. สร้างความสัมพันธ์ และแนะนำตัวเบื้องต้น พูดคุยหาข้อมูล และวิธีการพัฒนาอย่างบูรณาการ

3. ประสานงานโดยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะลึกโดย
นัดวัน เวลา และสถานที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารแนวคิดหลักการ รูปแบบ การบูรณาการ การส่งเสริม
วิเคราะห์ข้อมูลจริงเชิงประจักษ์จากการลงพื้นที่สำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่มย่อย
นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้เห็นชุด
ความรู้ กระบวนการ และแนวทางการพัฒนา บูรณาการ และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวต่อไป

ผลการวิจัย

1. กระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของเมืองพระชนกจักรี พบว่าทั้ง 4 ชุมชนมี
กระบวนการจัดการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน ซึ่งแต่ละชุมชนมีจุดเด่นของชุมชนไม่
เหมือนกัน ซึ่งชุมชนวัดสังกัสรัตนคีรี มีความเด่นเรื่องธรรมชาติ และความสูงของภูเขา และ
ประวัติศาสตร์ วัดโบสถ์มีความเด่นเรื่องความเก่าแก่ของศิลปะกรรม และแม่น้ำ ชุมชนตรอกโรง
ยา มีความเด่นเรื่องการจัดการ และของเก่า การค้าขาย ส่วนชุมชนบ้านเรือนแพมีความเด่น
เรื่องวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ใช้วิถีชีวิตในแม่น้ำ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษากระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของเมืองพระชนกจักรี
โดยแยกประเด็นในการศึกษาดังนี้

1.1 กระบวนการจัดการท่องเที่ยว กรณีชุมชนวัดสังกัสรัตนคีรี พบวัฒนธรรม
และศิลปกรรม

1.1.1 กระบวนการให้ความรู้ การให้ความรู้ที่ชุมชนวัดสังกัสรัตนคีรี
ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นการให้ความรู้แต่ละด้าน
ดังต่อไปนี้ เช่น โบราณสถาน รอยพระพุทธบาท รัชชังกว่า 500 ปี หลวงพ่อพุทธมงคลศักดิ์สิทธิ์
สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก บันได 449 ขั้น และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและ
สถาปัตยกรรม การให้ความรู้ที่ชุมชน พระอธิการสิงห์ชัย ฐิตธมโม กล่าวว่า วัดสังกัสรัตนคีรี
เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว มา
เยือน ซึ่งธรรมชาติต้นไม้ บริเวณรอบภูเขา พร้อมกับบรรยากาศ ทิวทัศน์ที่สามารถดูภูมิทัศน์ตัว
เมืองอุทัยธานีได้ทั้งหมด ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงดงามตาม
สภาพธรรมชาติ ความแปลกตา ของสภาพธรรมชาติ สันฐานที่สำคัญทางธรณีวิทยาและ
ภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็น สัญลักษณ์ การให้ความรู้ที่ชุมชนวัดสังกัสรัตนคีรีเป็น
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทาง ศิลปะและขนบธรรมเนียม
ประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและ ถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ประเพณีตักบาตร

เทโวโรหณะ ประเพณีตั้งโต๊ะหมู่บูชา ซึ่งมีที่เดียวในประเทศไทย ประเพณีกราบรอยพระพุทธรูป และหลวงพ่อกุศลศักดิ์สิทธิ์ มีคณะกรรมการชุมชน และพระภิกษุเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และผู้มาทำบุญ (พระอธิการสิงห์ชัย ฐิตธมโม เจ้าอาวาสวัดสังกัสรัตนคีรี, 2561)

1.1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม มีประชาชน ภาครัฐ หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน และประชาชนทั้งในชุมชนเอง และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งยอดเขาสะแกกรังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และวัดสังกัสรัตนคีรีเป็นวัดสำคัญ ในวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 (ตุลาคม) ของทุกปี ชาวอุทัยธานีมีส่วนร่วมดังนี้ จะจัดงานประเพณี ตักบาตรเทโวโดยจะจัดงานจำลองเหตุการณ์ คล้ายในพุทธประวัติมากที่สุด มีพระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษาอยู่ในอำเภอเมืองอุทัย เดินทางจากยอดเขาสะแกกรังทางบันได เป็นภาพที่สวยงามมาก ๆ เหมือนดังในพุทธประวัติ และในทุก ๆ ปี มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากทั้งชาวอุทัยธานีและคนทั่วไปเดินทางมาทำบุญกันอย่างคับคั่ง และยังได้เชิญชวนบ้านต่าง ๆ ที่มีช้างจัดโต๊ะหมู่บูชาประดับงาช้างออกมาประกวด เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานตักบาตรเทโวและประกวดโต๊ะหมู่บูชาประดับงาช้าง ซึ่งหาดูได้ที่จังหวัดอุทัยธานีแห่งเดียว

1.1.3 กระบวนการจัดการ การจัดการในการท่องเที่ยวของชุมชนวัดสังกัส มีการจัดการดังต่อไปนี้ มีการวางแผนโดยชุมชน มีการจัดสถานที่ในการค้าขาย มีการจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล เช่นพื้นที่บริเวณวิหารลานเจดีย์ วัดเป็นผู้วางแผน พัฒนา ก่อสร้าง และบำรุง ส่วนพื้นที่การค้าขาย การจัดภูมิทัศน์ ร้านค้าขายของ เป็นส่วนของชุมชน องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี พร้อมกันนี้จังหวัดอุทัยธานียังมีการวางแผนในการพัฒนาส่วนของบันไดทางขึ้นเขาวัดสังกัสให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม (พันเอกจเร ศรีสุข มัคคุเทศก์จิตอาสาแห่งวัดโบสถ์, 2561)

1.1.4 กระบวนการเชิงเครือข่าย การมีเครือข่ายของชุมชนวัดสังกัสรัตนคีรี มีเครือข่ายในการดำเนินการหลายส่วน มีเครือข่ายอย่างน้อย 5 เครือข่ายคือ วัด โรงเรียน ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน วัฒนธรรม ทำกิจกรรมที่วัดสังกัสรัตนคีรีร่วมกันในการตักบาตรเทโวโรหณะ ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมทั้งคณะสงฆ์ และทุกภาคส่วน ซึ่งถือว่าเป็นเครือข่าย หรือการเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน วัดเป็นสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดบริหารจัดการในเรื่องการปรับปรุงภูมิทัศน์ ประชาชนมีส่วนในการดูแลรักษา องค์กรธุรกิจ การค้าขายมีการประสานงานกัน ซึ่งเป็นการทำงานกระบวนการเชิงเครือข่าย

1.2 กระบวนการจัดการท่องเที่ยวกรณีชุมชนบ้านเรือนแพพบวิถีการใช้ชีวิตการเป็นอยู่ของชุมชน

1.2.1 กระบวนการให้ความรู้ การให้ความรู้ที่ชุมชนชาวบ้านเรือนแพ นายพศุภ พุทธนบ กล่าวว่า วิถีชีวิตการอยู่บ้านแพ เป็นอย่างไร มีความงดงามอย่างไรรอบด้าน ทั้งถึงความงามของธรรมชาติที่เป็นบ้านของมรดกโลกทางธรรมชาติแห่งแรก ของ

ประเทศไทยเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสะแกกรัง โดยมีแม่น้ำสะแกกรังเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชาวอุทัยธานีมาเนิ่นนาน การให้ความรู้เรื่อง ตำนานของสายน้ำ เรื่องเล่า เรือนแพ อาหาร ความกลมกล่อมของวิถีชีวิตที่บ่งชี้ถึงความร่มรวย ความงาม และการก้าวเดินอย่างช้า ๆ บนรอยเวลาที่ผ่านไปดังเราจะเห็นได้จากเรื่องราวหลายๆ ซึ่งได้สัมผัสกับธรรมชาติ วิถีชีวิตของผู้คนบ้านเรือนแพที่ยังมีคนอาศัยอยู่จริง เป็นแห่งเดียวในประเทศไทย ที่แพมีชีวิตอยู่จริง อยู่ริมแม่น้ำสะแกกรัง แพเป็นไม่มีลูกบวบอยู่ข้างล่าง ทุกแพมีทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย และจะมีกระชังเลี้ยงปลา หรือ ต้นเตย และต้นพุทธรักษาอยู่ทุกเรือนแพ มักคุเทศก์ในพื้นที่เป็นผู้ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว (นายพลศ พุทธนบ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, 2561)

1.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม มีประชาชน ภาครัฐ หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน และประชาชนทั้งในชุมชนเอง และองค์กรต่าง ๆ การมีส่วนร่วมซึ่งชุมชนทำกิจกรรมของบ้านเรือนแพ ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในชุมชน การทำที่ปักโฮมสเตร์ของบ้านเรือนแพ การจัดกิจกรรมตักบาตรทางน้ำขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับชุมชนเป็นการทำเชิงท่องเที่ยวของบ้านเรือนแพและแม่น้ำสะแกกรังของจังหวัดอุทัยธานี

1.2.3 กระบวนการจัดการ การจัดการในการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านเรือนแพซึ่งถือว่าเป็นวิถีชีวิตที่มีการอยู่จริง และการดำเนินชีวิตที่ยังมีความเป็นมาและวิถีชีวิตดั้งเดิม มีการวางแผนโดยชุมชน มีการจัดสถานที่ในการค้าขายในเรือนแพ การจัดที่พักที่บ้านเรือนแพของแต่ละบ้านที่ทำธุรกิจที่พัก เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยว มีการจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล เช่นพื้นที่บริเวณส่วนรวมใช้ร่วมกัน วางแผนพัฒนา และการจัดการพื้นที่บ้านเรือนแพ การอยู่ร่วมกัน การใช้วิถีชีวิตที่เป็นไปตามที่ได้วางแผน เป็นต้น

1.2.4 กระบวนการเชิงเครือข่าย การมีเครือข่ายของชุมชน มีเครือข่ายในการดำเนินการหลายส่วน มีเครือข่ายอย่างน้อย 5 เครือข่ายคือ ชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด วัด ภาครัฐ ประชาชนชาวบ้าน วัฒนธรรม ทำกิจกรรมที่ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยว การจัดการที่พักบ้านเรือนแพ การจัดกิจกรรมใส่บาตรทางน้ำ เป็นต้น องค์กรบริหารส่วนจังหวัดบริหารจัดการประชาสัมพันธ์จัดกิจกรรม ประชาชนมีส่วนในการดูแลรักษา องค์กรธุรกิจ การค้าขายมีการประสานงานกัน ซึ่งเป็นการทำงานกระบวนการเชิงเครือข่าย (นายพลศ พุทธนบ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, 2561)

1.3 กระบวนการจัดการท่องเที่ยว กรณีชุมชนวัดโบสถ์พบจิตรกรรมฝาผนังเรื่องเล่าประวัติศาสตร์

1.3.1 กระบวนการให้ความรู้ นายสุรศักดิ์ วิริยาภรณ์ประภาส กล่าวว่า มีมัคคุเทศน์ให้ความรู้ที่ชุมชนวัดอุโปสถารามด้านประวัติศาสตร์ และสิ่งสำคัญ

ภายในวัด วัดสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2324 วางแผนผังเป็นฐานไพทียกสูง ก่ออิฐถือปูน หลากรูปแบบ สร้างเรียงไว้ทางทิศตะวันตก ด้านริมแม่น้ำเป็นแบบอย่างของการสร้างวัด ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายรัตนโกสินทร์ตอนต้นภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปนั่ง หรือพระพุทธรูปยืน 5 องค์เป็นประธานมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนเล่าเรื่องพุทธประวัติและเทพชุมนุมตามแบบประเพณีนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ส่วนพระวิหารมีพระพุทธรูปยืน 3 องค์เป็นประธาน มีจิตรกรรมฝาผนัง เขียนเล่าเรื่องพระอสีติมหาสาวก พระภิกษุสาวกผู้ใหญ่ 80 รูปอสุภกรรมฐาน 10 ชากศในสภาพต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเป็นอารมณ์กรรมฐาน 10 อย่างพุทธประวัติและพระมาลัยแสดงถึงคตินิยมในเรื่องพระสงฆ์พัฒนาขึ้นมาเทียบเท่าความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์และพระนิพพานรายละเอียดของภาพเป็นรูปบ้านเรือนเรือกลไฟการแต่งกายของผู้คนแบบตะวันตกที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 5 ไปแล้วส่วนผนังด้านนอกด้านหน้าพระวิหารเขียนเป็นภาพเรื่องนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทสระบุรีเป็นประเพณีนิยมของประชาชนในลุ่มน้ำภาคกลางที่ถือปฏิบัติทุกปีสืบต่อมาจากพระราชประเพณีของพระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาอนอกจากนี้ยังมีฉาบปูนประดับเหลี่ยมสร้างต่อฐานไพทีด้านริมน้ำออกไปใช้เป็นเวทีไว้ศพและอิฐพระครูสุนทรมนูนี้ จันทร์อดีตเจ้าคณะจังหวัดแพะโบสถ์น้ำสร้างขึ้นในคราวรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2444 และใช้ประกอบพิธีกรรมชาวพุทธที่มีวิถีชีวิตเป็นชาวแพ และหอประชุมอุทัยธรรมสภาสร้างด้วยไม้สักเป็นศาลาสักขนาดใหญ่ 2 ชั้นใต้ถุนสูงชั้นล่างปูนขึ้นบนทึบฝาผนังเป็นเพ็ญใช้เป็นหอสดมนต์ศาลาการเปรียญและหมู่กุฏิพระสงฆ์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาทำบุญ (นายสุรศักดิ์ วิริยาภรณ์ประภาส รองประธานมัคคุเทศก์เขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี, 2561)

1.3.2 กระบวนการมีส่วนร่วม มีประชาชน ภาครัฐ หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน และประชาชนทั้งในชุมชนเอง และองค์กรต่าง ๆ จำสิบเอก ยงยุทธ ภาครัตน์ กล่าวว่า ชุมชนวัดอุโปสถารามมีส่วนร่วมด้านประวัติศาสตร์และสิ่งสำคัญภายในวัด วัดสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2324 วางแผนผังเป็นฐานไพทียกสูง ก่ออิฐถือปูน หลากรูปแบบ สร้างเรียงไว้ทางทิศตะวันตก ด้านริมแม่น้ำเป็นแบบอย่างของการสร้างวัดในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายรัตนโกสินทร์ตอนต้นภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปนั่ง หรือพระพุทธรูปยืน 5 องค์เป็นประธานมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนเล่าเรื่องพุทธประวัติและเทพชุมนุมตามแบบประเพณีนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ส่วนพระวิหารมีพระพุทธรูปยืน 3 องค์เป็นประธาน มีจิตรกรรมฝาผนัง เขียนเล่าเรื่องพระอสีติมหาสาวก พระภิกษุสาวกผู้ใหญ่ 80 รูปอสุภกรรมฐาน 10 ชากศในสภาพต่าง ๆ ซึ่งวัดได้วางแผนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการของวัด ซึ่งวัดกับชุมชนเป็นส่วนเกี่ยวข้องกันในการดำเนินการดูแลรักษา ต่อยอดอยู่เป็นประจำ (จำสิบเอก ยงยุทธ ภาครัตน์ ตำแหน่งเป็นเจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน อบต. สะแกกรัง และเลขานุการชมรมท่องเที่ยว, 2561)

1.3.3 กระบวนการจัดการ การจัดการในการท่องเที่ยวของชุมชน วัดสังกัส จัดการเป็นของวัดของชุมชน ของภาครัฐ มีการวางแผนโดยชุมชน มีการจัดสถานที่ในการค้าขาย มีการจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล เช่นพื้นที่บริเวณวิหารลานเจดีย์ วัดเป็นผู้วางแผน พัฒนา ก่อสร้าง และบำรุง ส่วนพื้นที่การค้าขาย การจัดภูมิทัศน์ ร้านค้าขายของเป็นส่วนของชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมกันนี้จังหวัดอุทัยธานียังมีการวางแผนในการพัฒนาส่วนส่วนของบันไดทางขึ้นเขาวัดสังกัสให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

1.3.4 กระบวนการเชิงเครือข่าย การมีเครือข่ายของชุมชนวัดอุโปสถาราม มีเครือข่ายในการดำเนินการหลายส่วน มีเครือข่ายอย่างน้อย 5 เครือข่าย ประกอบไปด้วย วัด คณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน วัฒนธรรม ทำกิจกรรมที่วัดอุโปสถารามร่วมกันในการดูแลโบราณสถาน ศิลปกรรมภายในวัด ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมทั้งคณะสงฆ์ กรมศิลปากร และทุกภาคส่วน ซึ่งถือว่าเป็นเครือข่าย หรือการเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน วัดเป็นสถานที่คอยดูแล ประชาชนมีส่วนในการดูแลรักษา องค์การธุรกิจ การค้าขายมีการประสานงานกัน ซึ่งเป็นการทำงานกระบวนการเชิงเครือข่าย

1.4 กระบวนการจัดการท่องเที่ยว กรณีชุมชนตรอกโรงยาพบความเก่าแก่ และการจัดการที่ดี

1.4.1 กระบวนการให้ความรู้ นายปราโมช เลาหวรรณธนะ กล่าวว่า มีคณะกรรมการชุมชนให้ความรู้ถนนตรอกโรงยา ในอดีต ตรอกเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดอุทัยธานีมีชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเป็นแหล่งสุบผิ่นซึ่งเปิดอย่างถูกต้องตามกฎหมายอีกด้วย บรรยาอากาศของที่นี่จึงคลาคล่ำไปด้วยผู้คนที่มาซื้อขายและสุบผิ่นกันอย่างเสรี พาให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงเรียกตรอกนี้จนติดปากว่า “ตรอกโรงยา” แต่แล้วในปี พ.ศ. 2500 สวรรค์ของเหล่าสิ่งหอมควันก็ต้องพังทลายลง มีระยะทางเพียง 150 เมตรเท่านั้น สองข้างทางเรียงรายด้วยบ้านไม้โบราณที่ยังคงสภาพเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งมีโรงผิ่นนั้นได้จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเยี่ยมชมประวัติ หลักฐาน ในการเป็นอยู่ของคนจีนสมัยนั้น ซึ่งตอนหลังได้จัดให้มีร้านค้าบริเวณนั้นเพื่อขายของคนในชุมชน และสินค้าในจังหวัดอุทัยธานี ได้ทำเป็นที่ท่องเที่ยวมีตลาดและร้านค้าอย่างมากมาย มีคณะกรรมการชุมชนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และผู้มาเยี่ยมชม (นายปราโมช เลาหวรรณธนะ (พินึกเขา) รองประธานกรรมการตรอกโรงยา, 2561)

1.4.2 กระบวนการมีส่วนร่วม นายปฏิภาณ วงษ์การจนา กล่าวว่า ประชาชน แม่ค้า นักท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน และประชาชนทั้งในชุมชนเอง และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งชุมชนทำกิจกรรมของถนนคนเดินตรอกโรงยา มีการรักษาบ้าน สิ่งของเก่า โรงผิ่นของคนจีนดั้งเดิม ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในชุมชน การค้าขายของตลาดตรอกโรงยา การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวการขายของ ทุกวันเสาร์ตอนเย็นเป็นการ

ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน (นายปฏิภาณ วงษ์การจนา ประธานกรรมการชุมชน ตรอกโรงยา, 2561)

1.4.3 กระบวนการจัดการ การจัดการพื้นที่ การจัดการร้านค้า การจัดการระเบียบการท่องเที่ยวของชุมชน และประชาชนทั้งในชุมชนเอง องค์การบริหารส่วนจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยการวางแผน พร้อมมีกฎกติกา การอยู่ร่วมกันของชุมชน การที่จะมาขายของในวันเสาร์ที่ถนนคนเดินตรอกโรงยา ต้องเป็นคนในจังหวัดอุทัยธานีเป็นต้น มีกฎเกณฑ์ด้านอื่น ๆ ด้วย ซึ่งชุมชนทำกิจกรรมของถนนคนเดินตรอกโรงยา มีการรักษาบ้าน สิ่งของเก่า โรงผืนของคนจีนดั้งเดิม ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในชุมชน การค้าขายของตลาดตรอกโรงยา การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวการขายของ ทุกวันเสาร์ตอนเย็นเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน

1.4.4 กระบวนการเชิงเครือข่าย นายสุรยุทธ รุทธะกาญจน์ กล่าวว่า มีการสร้างเครือข่ายของชุมชน มีเครือข่ายในการดำเนินการหลายส่วน มีเครือข่ายอย่างน้อย 5 เครือข่าย ประกอบด้วย ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ปราชญ์ชาวบ้าน วัฒนธรรม ทำกิจกรรมที่ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยว การค้าขาย ของในชุมชน การนำสินค้าของชุมชนมาเสนอ ในทุกภาคส่วนของจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งถือว่าเป็นเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน (นายสุรยุทธ รุทธะกาญจน์ ผอ.กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี, 2561)

2. การบูรณาการกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามแนวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ของเมืองพระชนกจักรี

2.1 กรณีชุมชนวัดสังกัสรัตนคีรีที่มีการบูรณาการกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม มีการท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมประกอบไปด้วย

2.1.1 บูรณาการกับพระพุทธศาสนาด้านการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หลวงพ่อพุทธมงคลศักดิ์สิทธิ์ รอยพระพุทธบาทบนยอดเขา ระฆังเก่าแก่ร่วม 500 ปี

2.1.2 บูรณาการกับวัฒนธรรมเทศกาลการทำบุญตักบาตรเทโว หรือ ตักบาตรเทโวโรหณะซึ่งเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ ขึ้นดาวดึงส์ในเวลาเช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หลังจากที่พระองค์ทรงจำพรรษาที่นั่นเป็นเวลา 3 เดือน ความสำคัญของวันเทโวโรหณะ เป็นวันที่มีการทำบุญตักบาตรที่พิเศษวันหนึ่ง กล่าวคือ ในพรรษาหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แสดงพระอภิธรรมโปรดพระมารดา และทรงจำพรรษาที่นั่น พอออกพรรษาก็เสด็จลงจากเทวโลกนั้นมายังโลกมนุษย์ โดยเสด็จลงที่เมืองสังกัส ใกล้เมืองพาราณสี ชาวบ้านชาวเมืองทราบข่าวก็พากันไปทำบุญตักบาตรพระพุทธองค์ที่นั่น และเป็นการรับเสด็จพระพุทธองค์ด้วย กล่าวกันว่า ในวันนี้ได้เกิดเหตุอัศจรรย์ คือ เทวดา มนุษย์ และสัตว์

นรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน จึงเรียกวัดนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก” คือ เปิดให้เห็นกันทั้ง 3 โลกนั่นเอง

2.1.3 การจัดโต๊ะหมู่ประดับข้าง ซึ่งชาวบ้านในตลาดอุทัยธานีจะนำโต๊ะหมู่บูชามาตั้งหน้าบ้านและนางาข้าง มาประดับโต๊ะหมู่บูชาด้วย เพื่อแสดงฐานะของแต่ละบ้านว่าใครจะมีงานมากกว่ากัน ต่อมาเมื่อมีการแห่ขบวนรถพุทธประวัติในวันตักบาตรเทโว (นายสุรยุทธ รุทธะกาญจน์ ผอ.กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี, 2561)

2.2 กรณีชุมชนบ้านเรือนแพที่มีการบูรณการกระบวนกรการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม มีการท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมประกอบไปด้วย

2.2.1 บูรณการกับพระพุทธศาสนาด้านแพโบสถ์น้ำ ในอดีตสังคมชาวแพของคนลุ่มน้ำสะแกกรังยังพึ่งพาแพโบสถ์น้ำในการประกอบพิธีทางศาสนาเช่น แต่งงาน บวชนาค งานทำบุญต่าง ๆ หรือแม้แต่งานศพ แพไม้ขนาดใหญ่หลังนี้ สร้างขึ้นเมื่อคราวรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2444 เดิมเป็นแพแฝด 2 หลัง มีข้อฟ้าใบระกา เหมือนโบสถ์ทั่วไป ว่ากันว่า แพไหนมีงานบุญเป็นต้องนิมนต์พระสงฆ์จากวัดอุโปสถารามมาประกอบกิจกันที่แพของตน นอกจากนี้ ความงดงามที่ไม่ควรพลาดชมอีกอย่างคือ ศาลาท่าน้ำที่สร้างด้วยไม้ มีลวดลายฉลุช่องลมสวยงาม น่านั่งเล่นชมมีน้ำเพลินๆ

2.2.2 บูรณการกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนเรือนแพ ก็เหมือนกับชุมชนทั่วไป มีผู้นำชุมชนก็คือแพผู้ใหญ่ ซึ่งองค์ประกอบก็คล้ายคลึงกับชุมชนบนบก ส่วนอาชีพของชาวเรือนแพ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำการประมงน้ำจืด โดยการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งก็มีทั้งปลาสร้อย ปลาแรด ปลาเทโพ โดยเฉพาะปลาแรดที่เลี้ยงในกระชังของที่นี่ถือว่าขึ้นชื่อเรื่องเนื้อนุ่ม หวาน อร่อยกว่าที่อื่น ๆ

2.3 กรณีชุมชนวัดโบสถ์ที่มีการบูรณการกระบวนกรการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม มีการท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมประกอบไปด้วย

2.3.1 บูรณการกับพระพุทธศาสนาด้านการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศิลปกรรม จิตรกรรม ภาพวาดฝาผนัง ในอุโบสถ พระวิหาร เจดีย์สามสมัย มณฑปแปดเหลี่ยม พระพุทธรูปหลวงพ่ोजิน เครื่องสังเค็ด

2.3.2 บูรณการกับวัฒนธรรมการตักบาตรทางน้ำ ถือว่าเป็นไฮไลต์ในการมาเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเลยทีเดียว ในการที่ต้องมาใส่บาตรทางน้ำซึ่งพระสงฆ์ที่วัดอุโปสถารามจะพายเรือบิณฑบาตยามเช้าซึ่งเป็นประเพณีตักบาตรทางน้ำที่หายาก โดยจะพายผ่านเรือนแพแต่ละหลังที่ทอดยาวไปตามแนวโค้งของแม่น้ำสะแกกรัง

2.3.3 เทศกาลการจำลองเสด็จประพาสต้น เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินหัวเมืองฝ่ายเหนือเมื่อ พ.ศ. 2444 พระองค์ได้เสด็จประพาสเมืองอุทัยธานี

2.4 กรณีชุมชนตรอกโรง (ถนนคนเดินตรอกโรงยา) ที่มีการบูรณาการกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม มีการท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมประกอบไปด้วย

2.4.1. บูรณาการกับวัฒนธรรมถนนคนเดินสายวัฒนธรรม บริเวณตรอกโรงยา (ถนนสายสั้นแต่ความทรงจำยาวนาน) โดยอยู่บนแนวคิดที่ว่า “กิจกรรมถนนคนเดินตรอกโรงยา ถนนคนเดินสายวัฒนธรรม อุทัยธานีน่าเดิน เพลิดเพลินอาคารเก่า สะท้อนรากเหง้าแห่งชีวิต”

2.4.2 โรงผื่นตรอกโรงยา ซึ่งเดิมมีชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเป็นแหล่งสุบผื่นซึ่งเปิดอย่างถูกต้องตามกฎหมายอีกด้วย บรรยากาศของที่นี่จึงคลาคล่ำไปด้วยผู้คนที่มาซื้อขายและสุบผื่นกันอย่างเสรี พาให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงเรียกตรอกนี้จนติดปากว่า “ตรอกโรงยา”

3. การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบบบูรณาตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของเมืองพระชนกจักรี

เมื่อมีการบูรณาการการท่องเที่ยวนำผลสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี มีอัตลักษณ์ จุดเด่น ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ของชุมชน ที่ถูกพัฒนาแล้ว พร้อมกับอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

ซึ่งมีการพัฒนาและมีการบูรณาการร่วมกันอย่างต่อเนื่องของชุมชน องค์กรภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ ต่อยอดสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองพระชนกจักรี อุทัยธานี ประกอบไปด้วยดังต่อไปนี้

3.1 การวางแผน กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน โดยการมีแผนการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาให้เป็นรูปธรรมเชื่อมโยง มีที่พิกัดแผนที่ มีแผนงานอย่างชัดเจน เข้าเที่ยววัดกบาตรทางน้ำที่วัดโบสถ์ เที่ยววัดโบสถ์ ต่อด้วยวัดสังกัสรัตนคีรี บ้านเรือนแพ และตอนเย็นเที่ยวตลาดคนเดินชุมชนตรอกโรงยา จัดที่พิกัดที่บ้านเรือนแพ วางแผนการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

3.2 การสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการสนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางภาครัฐสู่ชุมชน นายพจน์ สีเข้ม กล่าวว่า วัฒนธรรมจังหวัดปัจจุบันมีส่วนสนับสนุนส่งเสริม มีนำวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น ตรอกโรงยา มีการนำวัฒนธรรมการยิงหนังสติ๊ก มาแข่งขันในพื้นที่เพื่อเป็นการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม มีคนเข้ามาแข่งขันเป็นจำนวนมาก มีผมมาท่องเที่ยวชมเยอะเป็นจำนวนพันคน ซึ่งเป็น

การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมการยิงหนังสติ๊กของชาวจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น (นายพจน์ สีเข้ม ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, 2561)

3.3 การพัฒนาผู้นำและคนในชุมชน มีการพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผนและการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยว จากหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา เช่นการพัฒนาด้านอาหารของแม่ค้าในชุมชน โดยสถาบันการศึกษาจากราชภัฏนครสวรรค์ การพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนโดยการไปศึกษาดูงานจากชุมชนที่เป็นต้นแบบโดยการนำไปศึกษาดูงานในต่างจังหวัดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี หรือแนวคิดจากชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ เป็นสร้างแนวคิดและเครือข่ายของแต่ละชุมชน

3.4 การสร้างเครือข่ายภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน มีการประชุมระหว่างชุมชน และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ที่ได้ศึกษาวิจัย เครือข่ายอำเภอทั้ง 8 อำเภอในจังหวัดอุทัยธานี วัฒนธรรมทั้งจังหวัดอุทัยธานี องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งจังหวัดอุทัยธานีเป็นเครือข่ายร่วมกันด้านการท่องเที่ยว นำวัฒนธรรมของชุมชนมาแสดงในสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของเครือข่าย และมีการหาแนวทางการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนที่มีสถานที่ท่องเที่ยวต่างจังหวัด เพื่อสร้างไปการท่องเที่ยวเมืองรองที่โดดเด่น และน่าสนใจ รวมถึงจังหวัดใกล้เคียงที่เป็นเมืองผ่านอย่างจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาครัฐกิจ เอกชน ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนอยู่ทุก ๆ กิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ตลอดเพื่อเป็นการสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยกิจกรรมต่าง ๆ

อภิปรายผล

1. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนทุกหน่วยงานองค์กร มีการจัดการมีการวางแผนจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแลกระบวนการจัดการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกันจากทุกภาคส่วน สอดคล้องกับกระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวตามที่พจนาสวนศรี ได้กล่าวไว้ว่า มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม (พจนาสวนศรี, 2546)

2. การบูรณาการด้วยกิจกรรมการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หลวงพ่อพุทธมงคลศักดิ์สิทธิ์ รอยพระพุทธบาทบนยอดเขา เทศกาลการทำบุญตักบาตรเทโว วิถีชีวิตวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนเรือนแพ ศิลปกรรม จิตรกรรม ภาพวาดฝาผนัง ในอุโบสถ พระวิหาร เจดีย์สามสมัย

มณฑปแปดเหลี่ยม พระพุทธรูปหลวงพ่ोजิน เครื่องสังเค็ด วัฒนธรรมการตักบาตรทางน้ำ ถนนคนเดินสายวัฒนธรรมสะท้อนรากเหง้าแห่งชีวิต สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวของสำนักงานการท่องเที่ยวที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม งานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น การสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546)

3. โดยพัฒนาแผนการท่องเที่ยวทั้ง 4 ชุมชนเข้าด้วยกันมีแผนงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม มีการสนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางภาครัฐสู่ชุมชน มีการพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถโดยการนำไปศึกษาดูงานในต่างจังหวัดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี หรือแนวคิดจากชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ เป็นสร้างแนวคิดและเครือข่ายของแต่ละชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานผลการวิจัยพบว่า ชุมชนที่ศึกษาส่วนใหญ่มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนน้อยโดยเฉพาะ การจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบว่าการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยองค์กรท้องถิ่นที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมักทำหน้าที่เพียงเข้าไปเก็บภาษีหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลักและไม่มีการวางแผนหรือจัดทำระเบียบควบคุมหรือกำกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวแต่อย่างใด (เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ, 2549)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้การจัดการกระบวนและบูรณาการการท่องเที่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน เริ่มต้นจากชุมชนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เทศบาลเมืองอุทัยธานี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันสำรวจ วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน สู่แนวทางการบูรณาการร่วมกันอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด นำผลที่เกิดขึ้นเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา มีพิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตอย่างมากมายในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ต่อยอดสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองพระชนกจักรี อุทัยธานี

1. การวางแผน กำหนดนโยบาย การมีส่วนร่วมกันวางแผน กำหนดนโยบายของชุมชน แต่ละชุมชน ชุมชนตรอกโรงยา ชุมชนวัดสีกัสรัตนคีรี ชุมชนบ้านเรือนแพ และชุมชนวัดโบสถ์ มีการวางแผน และมีนโยบาย เป้าหมายในการดำเนินการอย่างชัดเจนแล้ว

2. การสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการสนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางภาครัฐสู่ชุมชน เช่นจากวัฒนธรรม ปัจจุบันมีส่วนสนับสนุนส่งเสริม มีนำ

วัฒนธรรมท้องถิ่นสู่พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่นตรอกโรงยา มีการนำวัฒนธรรมการยิงหนังสติ๊ก มาแข่งขันในพื้นที่เพื่อเป็นการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม เป็นต้น

3. การพัฒนาผู้นำและคนในชุมชน มีการพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผนและการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยว จากหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา เช่นการพัฒนาด้านอาหารของแม่ค้าในชุมชน โดยสถาบันการศึกษาจากราชภัฏนครสวรรค์ การพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนโดยการไปศึกษาดูงานจากชุมชนที่เป็นต้นแบบ หรือแนวคิดจากชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ เป็นสร้างแนวคิดและเครือข่ายของแต่ละชุมชน

การสร้างเครือข่ายภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน มีการประชุมระหว่างชุมชน และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่ได้ศึกษาวิจัย และมีการหาแนวทางการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนที่มีสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสร้างไปการท่องเที่ยวเมืองรองที่โดดเด่น และน่าสนใจ รวมถึงจังหวัดใกล้เคียงที่เป็นเมืองผ่านอย่างจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปบทความวิจัยนี้พบ 1) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนทุกหน่วยงานองค์กร 3) มีการจัดการมีการวางแผนจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล 4) กระบวนการจัดการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกันจากทุกภาคส่วน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบูรณาการกับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน เริ่มต้นจากชุมชนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ สำรวจ วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน สู่แนวทางการบูรณาการร่วมกันอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด นำผลที่เกิดขึ้นเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา มีพิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตอย่างมากมายในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ต่อยอดสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองพระชนกจักรี ด้วยวิธีการดังนี้ 1) วางแผน กำหนดนโยบาย การท่องเที่ยวอย่างมีแบบแผน 2) สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐสู่ชุมชน 3) พัฒนาผู้นำและคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผนและการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยว จากหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา และ 4) สร้างเครือข่ายภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน มีการประชุมระหว่างชุมชน และสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ ในเชิงนโยบาย 1) วางแผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่ครอบคลุมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน รวมถึงไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือข้อบังคับต่าง ๆ 2) จัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผล อย่างเป็นรูปธรรม

จากบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ที่มีความเกี่ยวข้อง ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ศึกษาผลิต ผลกระทบ ที่เกิดและแนวทางในอนาคต ในเชิงปฏิบัติ 1) ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องลงพื้นที่ สำนวจความคิดเห็นของ ชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชนในทุกด้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้ ต้นทุนของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว 2) ควรมีนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ ความสามารถเข้าไปพูดคุยกับชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนเห็นจุดเด่นของตน แล้วนำมาพัฒนาต่อ ยอดให้เกิดประโยชน์ ทั้งในส่วนที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม และถิ่นที่อยู่อาศัย ในการทำวิจัยครั้ง ต่อไป 1) ควรศึกษาวิจัยสร้างนวัตกรรมเชิงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชน 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนใน การดูแลวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตาม แนวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของเมืองพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2546). นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จำลองเอก ยงยุทธ ภาครัตน์ ตำแหน่งเป็นเจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน อบต. สะแกกรัง และ เลขาธิการชมรมท่องเที่ยว. (5 สิงหาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ. (2549). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นายปฏิภาณ วงษ์การจนา ประธานกรรมการชุมชนตรอกโรงยา. (15 สิงหาคม 2561). การ จัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายปราโมช เลหาวรรณธนะ (พินึกเขา) รองประธานกรรมการตรอกโรงยา. (11 ตุลาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายพจน์ สีเข้ม ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี. (15 ตุลาคม 2561). การ จัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

- นายพศุภ พุทธนบ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดอุทัยธานี. (15 สิงหาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายสุรยุทธ รุทธะกาญจน์ ผอ.กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี. (10 สิงหาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายสุรศักดิ์ วิทยาลัยประภาส รองประธานมัคคุเทศก์เขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี. (20 สิงหาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- พจนา สนวนศรี. (2546). คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พระอธิการสิงห์ชัย ฐิตธมโม เจ้าอาวาสวัดสังกัสรัตนคีรี. (31 สิงหาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- พันเอกจเร ศรีสุข มัคคุเทศก์จิตอาสาแห่งวัดโบสถ์. (24 สิงหาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. (13 ตุลาคม 2561).
- สิงห์ชัย ทุ่งทอง อดีตสมาชิกวุฒิสภา. (20 พฤษภาคม 2561). การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน. (นายประคอง มาโต พร้อมคณะ, ผู้สัมภาษณ์)